

MUZIKOLOGIJA

Franjo Šaver Kuhač
Miroslav Vuk, Zagreb

(Nastavak)

24. I 1883.

“Poglaviti gospodin Ivan Karabaić
sekretar kod austro-ugars. Poslanstva na Cetinju

Kotor
Bocche di Cattaro

Poglaviti Gospodine!

Vaš me je list vrlo ugodno iznenadio, (...)

Kako možete iz “Opis i poviest narodnih glasbala” razabrati radnik sam jugoslavenske akademije, a iz “Katekizam glasbe” utemeljitelj hrvatske muzikalne terminologije.

Sada radim na velikom djelu, na sravnjivajućoj muzikologiji svih evropskih naroda, koje će djelo po svoj prilici dosta veliku senzaciju probuditi, budući o tom još nije nitko ni slova napisao. Istom kada ovo djelo sviet ugleda, saznati ćemo u čem se sastoji, slavenština, slavenski duh naše glasbe, dakle tradicionalna pravila njezina. (...)

Prvu knjigu sбирke dao sam i ćirilicom štampati, nadajući se, da ću u srbskoga občinstva odaziva naći, ali budući da ga nije našla, prisiljen sam bio obustaviti ćirilsko izdanje, pa tako imadem jedno 600 knjigah sam nudio srbskomu ministru p.n. gospodinu Novakoviću da ih kupi za srbsku državu, i to uz cieniu, koju on neka opredielu, ali uspjeh je samo taj bio, da je 20 eksemplara za srbske srednje škole naručio. Ovo mi je izdanje zadalo najveći udarac, a ipak sam s njim htjeo posvjedočiti, da srbski narod i ćirilicu isto tako štujem kao hrvatski narod i latinicu.

(...)

A sada se preporučujem blagonaklonosti Vašoj.

Fr. Š. Kuhač “profesor”

Knjižarima braći Jovanović Kuhač se ponovo obratio novom ponudom snizivši cijenu koja graniči s poklonom. Kako mu je prva ponuda ostala bez odgovora nadao se da će možda s drugom biti bolje sreće. Nadao se kao i uvijek, ali ni na ovu nije dobio odgovor:

“P. n. Gospoda Braća Jovanović knjižari

Pančevo.

Čini mi se, da sam Vam već jednom nudio zalihu prve knjige ćirilskog izdanja mojih Južnoslovenskih popievaka, (...) pošto bih se htjeo riešiti tih knjiga, jer prostora u kući za njim ne imam, to Vam nudjam 50 komada ciele prve knjige, sastojeće od 4 sveska svaku svezku po 100 pesama, za gotov novac (uz pouzeće) za 50 for. s. v. t. j. cielu, čistu, nerazrezanu knjigu po jednu forintu a.w.

Očekujuć čim skoriji odgovor jesam odličnim počitanjem Zagreb, Zrinjski trg br. 9.

Franjo Š. Kuhač profesor”

Svojim znancima i prijateljima morao je na kraju otkriti svoju bijedu da bi ih njome ganuo i podsjetio na značenje i najmanjeg duha. Tako u pismu Ani Penić u Krašiću on skida potpuno zastor sa svog privatnog života i položaja. Nalazeći se u ulozi žrtve, kao da se miri sa sudbinom žalosna primjera u svojoj sredini, a potpisujući se kao “profesor bez plaće”, želi upoznati i upozoriti na raskorak između zvanja koje nosi i bijede u koju je zapao i u kojoj živi. A sve zbog toga jer se samoinicijativno bavio i bavi radom za narod i afirmaciju njegove (glazbene) kulture.”

18. III 1883.

“Poglavitoj Gosposi
Anki Penić

Krašić (Jaska)

Milostiva Gosposi!

Ne mojte mi zamjeriti, što Vas opet uznemirujem, ali u takvoj sam biedi, da već gorja biti ne može. Prečesto ne znam, odkuda ću si za sutrašnji dan kruh priskrbiti, a nitko ne mari, da li imam šta jesti ili ne. S patrioćnim svojim radom izkopao sam si sam grob. Neka bude! Moguće da će istom tada s našom umjetnošću bolje biti, kada prije žrtve padne. Da mi je to znati!

Molim Vas liepo da mi dobrostivo inkasirate svotu od 32 f. 50 nov.

Odličnim počitanjem

Fr. Š. Kuhač
profesor (bez plaće)”.

I Bugarima je Kuhač ponovio svoju sniženu ponudu ćirilickog izdanja, kako to pokazuje informacija iz pisma trgovcu Gavri Jovanoviću u Sofiji s već poznatom žalopojkom kako mu se “to izdanje izplatilo nije”.

21. srpnja 1884.

“P. n. Gospodin Gavro Jovanović
trgovac

Sofija Bugarska
Bulevaria ulica No. 152

Štovani Gospodine!

Oprostite, što Vam istom sada odgovaram, nisam bio u Zagrebu te zato sam Vaš list istom jučer primio.

Od kirilskog izdanja moje sбирke "Južnoslov. narod. popievke" štampao sam samo I knjigu t. j. 4 svezke, buduć se ovo izdanje izplatilo nije.

(...)

Od kirilskog izdanja imadem još liepi broj iztisaka, te prodajem ovu knjigu uz vrlo obaljenu cieniu. Ako se na jedanput 10 komada I knjige uzmu, dajem knjigu za 1. f. 50 t. j. 10 knjiga za 15 fo a. v.

Trošak poštarine ima u jednom i drugom slučaju naručitelj nositi.

Preporučujuć se Vašoj blagonaklonosti
jesam osobitim štovanjem

Fr. Š. Kuhač
profesor".

Zrinjski trg br. 9.

Kako je i prvo Kuhačevo pismo Jagiću u Petrograd ostalo bez odgovora, bio je primoran podsjetiti uglednog znanstvenika na svoj položaj u Hrvatskoj nadajući se punom razumijevanju od čovjeka koji je dobro poznao domaće hrvatske prilike. Interesirajući se za moguću sudbinu zbirke o kojoj mu je pisao prvi put, nadajući se mecenatskom odazivu ruskih pretplatnika, ovaj put proširuje svoju molbu. Skromno se ponadao da bi poput Vuka, kao nagradu za svoja djela koja afirmiraju čitavo slavenstvo, mogao i on dobiti stalnu godišnju penziju. Međutim, ili utjecaj Jagićev nije bio toliki kakvim ga je Kuhač zamišljao, ili nije bilo razumijevanja od carske strane, no, činjenica je da Kuhač "nikakvu novčanu nagradu iz Rusije nije primio."

11. II 1884.

Dem hochgelehrtem Herrn Dr. V. Jagić
Professor an der kais. Universität in St. Petersburg

(Veleučenom gospodinu Dr. V. Jagiću
profesoru Carskog sveučilišta u Petrogradu)

"Veleučeni Gospodine!

(...)

Moj je položaj za Bogu plakati, jer radio, tražio i molio koliko hoću, nemogu u domovini obskrbu naći. Uvijek ne nješto krivo, da mi se kakvo mjesto ili kakva plaća podijeliti ne može, sada ova ili ona vlada, sada ova ili ona politička konstelacija i. t. d. Zato se i toliko nadam upravo od Rusije, te mislim da nebi nemoguće bilo od Cara izposlovati kakvu godišnju penziju poput Vuka, da mogu na mom polju raditi, koji će za ukupno Slavenstvo sigurno od koristi biti.

Preporučujuć se pazki Vaše Veleučenosti, molim još jednom da me izvolite obavijestiti o sudbini sбирke.

Vaše Veleučenosti zahvalni

Fr. Š. Kuhač".

Rekli smo da je Kuhač bio muzikolog najšireg obima. Bavio se svim glazbenim disciplinama, a posebno i glazbenom teorijom te je udario temelje nove glazbene znanosti: muzikologije, kako to i pokazuje njegov članak "Muzikologija". Činjenica je da je Kuhač bio prvi glazbeni stručnjak koji je novoj, još neutemeljenoj znanosti podijelio to ime pa je i razumljiva njegova reakcija u spomenutom članku gdje upozorava kako je njegov naziv prisvojen ali u neadekvatnom značenju. Reagirao je s pravom jer je bez spomena njegova imena i rada upotrijebljena njegova terminologija u glazbenoj knjižici njemačkog autora. Upozorio je na to s puno dostojanstva i obzira, ali i s dovoljno argumenata koji pokazuju kako je njegova terminologija preuzeta doslovno, no kako njezin sadržaj nije adekvatan njegovoj interpretaciji.

Značajan je i komentar kojim je uredništvo "Vienca" br. 35. Zagreb, 1886, popratilo Kuhačev članak gdje je njegovo djelo obilježeno atributom "nacionalnog značaja". Bila je to opravdana, iako još uvijek skromna satisfakcija zaboravljenom čovjeku i stručnjaku čiji članak "Muzikologija" nije na odmet ponovo, poslije punih stotinu godina, objaviti u godišnjicama koje su prešućene, a mi ih obilježavamo, malim zakašnjenjem, s ovim prilogom.

Muzikologija

"Gospodine uredniče! Izvolite primiti u vaš cijenjeni list ovo nekoliko redaka, da bi se Hrvati danas sutra mogli na njih pozvati.

Prije nekoliko dana dao mi je naš knjižar Senftleben na uvid njeku njemačku knjižicu, koja ima naslov: "Vierteljahrsschrift für Musikwissenschaft, redigiert von Guido Adler. Erster Jahrgang. 1885. I. Vierteljahr. Leipzig, Breitkopf & Härtel". ("Četvrtgodišnjak za znanost o glazbi, urednik Guido Adler. Prvo godište. 1885. I. četverogodište. Leipzig, Breitkopf & Härtel".)

Ovaj spis sadržaje samo program naznačenoga glazbenoznanstvenoga časopisa, te se u njem razlaže, što je glazbena znanost, od kojih se struka sastoji i koja joj je zadaća. Čudom sam se krstio, ali i ne malo veselio, kad sam čitao na str. 14 ove redke: "Ein neues und sehr dankenswerthes Nebengebiet dieses systematischen Theiles (der Musikwissenschaft) ist die M u s i k o l o g i e. d. i. die vergleichende Musikwissenschaft, die sich zur Aufgabe macht, die Tonproducte, insbesondere die Volks-

gesänge verschiedener Völker. Länder und Territorien berufs ethnographischer Zwecke zu vergleichen und nach der Verschiedenheit ihrer Beschaffenheit zu gruppieren und sondern" ("Novo je i veoma hvalevrijedno područje toga sistemskog dijela (znanosti o glazbi) Muzikologija, tj. poredbena znanost o glazbi kojoj je zadatak uspoređivati tonske proizvode, posebice narodne popijevke različitih naroda, zemalja i teritorija radi etnografskih ciljeva te prema razlikama njihovih osobina grupirati ih i razvrstavati.")

Iz ovoga može se razabrati, da je muzikologija, koju sam ja utemeljio, priznata za novu znanost, te da su Niemci i samo ime "muzikologija" poprimili, koje sam ja ovaj znanosti nadjenio. U spomenutom njemačkom listu ne kaže se, tko je utemeljio tu znanost, pače ju hoće nekako na njemački raboš staviti; osim toga i ne znadu pravo ni smjera ni obsega muzikologije, već misle da je to sravnjivajuća znanost za etnografske svrhe. Čuli su bo nješta natucati o nekakvoj muzikologiji, no literarni prijatelji moji u Njemačkoj, kojim sam po koju rieč o toj novoj glasbenoj znanosti pisao, nisu jezgru muzikologije dobro shvatili, pa su tako samo ime njezino uhvatili i na svoje nategli.

Još godine 1879., kad je glasbeni učenjak, sveučilišni profesor u Beču gosp. dr. Eduard Hanslick u "Neue freie Presse" (od 10. decembra 1879) moju zbirku južnoslov. pučkih popievaka ocijenjivao, pisao je uz ino i ovo: "Je mehr sich uns die Kenntniss fremder Volksweisen erschliesst, desto fruchtbarer wird auch was wir die Anfänge einer "vergleichenden Sprachwissenschaft" in der Musik nennen möchten. Es ist dies ein derzeit noch sehr spärlich bebautes Feld". ("Što nam se više otkrivaju znanja o stranim narodnim običajima, to plodnije postaje ono što bismo mogli zvati počecima "poredbenog jezikoslovlja" (komparativne lingvistik) u glazbi. To je još zasad vrlo oskudno obrađeno polje.")

Doktor Hanslick slutio je dakle i želio takvu komparativnu glazbenu znanost, ali onda još nije znao kako bi je krstio, niti koje bi discipline amo morale spadati.

Godine 1882., izradivši posebni jedan dio moje obće muzikologije, naime "Die Eigenthümlichkeiten der magyarischen Volksmusik", ("Osobine mađarske narodne glazbe"), rekao sam u uvodu, zašto sam tu znanost muzikologijom nazvao, te sam god. 1884. ovu moju radnju (koja obseže 230 strana folija) magyarskoj akademiji znanosti u Budimpeštu poslao. Nakon poldrug godine bi mi ova radnja po našoj hrvatskoj vladi vraćena s velekrašnom i temeljitom ocjenom magyarskoga učenjaka István Bartalusá, i ... ništa dalje. Radnja ova leži sada u mēne, no nije nipošto za muzikalnu znanost izgubljena, jer će doći u moju sveobću muzikologiju. Ovo ne iztaknuh ovdje možda za to, što bi sumnjao, nisu li njemački pisci tim putem došli do moje muzikologije, jer

kad bi to bilo, znali bi bolje za smjer, obseg i zadaću muzikologije, nego što su to u Vierteljahrsschrift pokazali, već sam to zato napomenuo, da naznačim i drugi put, kako su Niemci mogli nješto čuti o nekakvoj muzikologiji. Neću bo nipošto dopustiti, a mislim da toga i ne smije ni naš narodni ponos, da se koji drugi narod našim perjem kitu, da nam otme prvenstvo u onom, što je u nas niklo i dobrano već u nas dozrelo.

Dade li Bog sreće i zdravlja, i bude li me otačbina toliko materijalno podupirala, da muzikologiju svršim, to će se tada i na sveučilištih (a dao Bog, da naše posljednje ne bude), svakako pako na konzervatorijih učiteljske stolice osnivati za tu novu glazbenu znanost, za koju sam se punih dvadeset godina pripravljaio, i kojom se evo jedno pet godina malo ne izključivo bavim. Prvi plod svojih iztraživanja na tom polju objelodanio sam god. 1869. u Viencu u br. 24-26, 28-32, dakle prije šesnaest godina, kad se nije nitko usudio o eksistenciji kakve narodnosti u glazbi šta govoriti, a nitko na cielom svijetu o kakvoj poređujućoj glazbenoj znanosti ni sanjao nije.

Niemci, koji se vrlo rado bave glazbeno-teoretičkim nauki, osjećaju već davno potrebu, da ustroje na svojih sveučilištih stolice za glazbenu znanost, ali budući da im nikako za rukom ne podje, da ovu znanost kao samostalnu znanost uzgoje, to ne mogu nikako do cilja doći. ...

Naša će muzikologija dokazati, da nije "ein Nebengebiet der Musikwissenschaft", već "die Vereinigung sämtlicher Zweige der Musikwissenschaft zu einem selbständigen Ganzen" ("sporedno područje znanosti o glazbi", već "ujedinjenje svih grana znanosti o glazbi u samostalnu cijenu"): jer ako i zasieca u fiziku (akustiku, antropologiju, fiziologiju), matematiku, filozofiju (logiku, estetiku, psihologiju), pedagogiju, historiju, filologiju, etnografiju, mehaniku pa i u poesiju i dramatiku, kao što i svaka druga znanost zasieca više manje u druge znanosti: ipak muzikologija u bitnosti posvema samostalna znanost, koja sadržaje sve, što na glazbu spada.

Pošto ovoga ni dan danas ni Niemci ni drugi narodi još ne znadu, te ove znanosti u sistem doveli nisu, napisah ovu izjavu, da se ne bi kašnje reklo, kad će si ova znanost put prokčiti, da smo ju mi od drugih naučili i prihvatili.

U Zagrebu 16. kolovoza 1886.
Fr. Š. Kuhač".

Pročitavši ovaj list, i pomislivši na biedu, s kojom se Kuhač mora boriti, gotovo se zastidismo. Jer kada koji učenjak u ma kojoj već davno postojećoj znanosti provede, nema hvali i slavi ni kraja ni konca; a mi evo imademo Kuhača, utemeljitelja nove grane znanosti, za kojega bi nam mnogi narod zavidio, pa ipak nije se u nas ništa učinilo, da mu osiguramo barem svagdanji kruh. Djelo njegovo dakako da nije još gotovo, ali veliki je testimonium paupertatis za one, koji su ma samo i odlomke

njegovih istraživanja čitali, a još se nisu osvjedočili, da to nije sljeparija, već rad temeljit do pedanterije, kojemu još nitko nije ni sloveca prigovoriu mogo, a znamo da bi radi neprijatelji Hrvatsva sve opovrgli, što je za nas častno i korisno.

Uredn.(ištvo Viena)!

Kako nam to pokazuje isječak iz Kuhačeva životopisa osvjetljenog s dvadesetak (od nekoliko tisuća) dosad neobjavljenih i javnosti nepoznatih pisama, Franjo Šaver Kuhač se čitavog života mučio i odricao u korist svoga djela koje je opravdano smatrao prilogom nacionalnoj i široj južnoslavenskoj kulturi. Potrošio je u tu svrhu doslovno čitav svoj imetak životareći na granici siromaštva samo da bi mogao objavljivati svoje knjige sakupljenih narodnih pobjevaka. Nikad potpuno shvaćen u svome radu, a niti je njegovo djelo doživjelo adekvatno stručno priznanje, a ni podršku očekivanog broja pretplatnika. Jedni ga nisu razumjeli, drugi ga nisu htjeli, treći su mu zavidjeli, četvrtima je bio sumnjiv, peti su bili indolentni prema njegovim molbama itd. A učinio je u svoje vrijeme više nego se od pojedinca moglo očekivati.

Kuhač je velik i značajan za Hrvate u prvom redu po tome što je uveo hrvatsko nazivlje u glazbu, što je udario čvrste temelje nacionalnoj etnomuzikologiji, veličina mu je i u tome što je savjesno zabilježio velik dio narodne glazbene baštine i što je toj baštini dao dignitet i vrijednost glazbene umjetnosti i nacionalne duhovne kulture.

Svojim Južnoslovenskim narodnim popijevkama Kuhač je stvorio kapitalno glazbeno djelo i njime nadmašio sve evropske narode jer niti jedan evropski narod prije njega nije uspio tiskati nešto slično kao on koji je to obavio doslovno sam i pretežno svojim sredstvima, a to nam dovoljno govori o veličini i značenju Kuhačeva podviga. Franjo Šaver Kuhač bio je iskren rodoljub i veliki Hrvat, no i čovjek "južnoslovenske" širine, zastupnik slavenske duhovne, političke i kulturne uzajamnosti u kojoj je najšire područje za afirmaciju narodnog stvaralaštva. Obilno je zadužio kulturnu povijest svoga naroda, ali i ostalih Južnoslovenskih naroda pogotovo što je njihovo stvaralaštvo zabilježio ne samo u riječima nego i u napjevima ili melodijama.

Nažalost, premalo cijenjen u svom vremenu prepušten je u kasnijim razdobljima, a to se odnosi i na naše današnje, neopravdanom i nezasluženom zaboravu. Nadam se da je ovaj prilog samo jedan od prigodnih podsjetnika na izuzetnu osobu Franje Šavera Kuhača. Smatram da mu je naša glazbena povijest ostala dužnom opširnijih studija, novih izdanja, publikacija neobjavljenih radova, dostojnijeg javnog obilježavanja njegova imena i popularizacije djela. Neka obljetnice koje registriramo budu povod i prilog takovoj valorizaciji Kuhačeve osobe i njezinih životnih ostvarenja!

(Svršetak)

Bilješke

10) Igre in pesni. Ocenjuje Fr. Š. Kuhač. Kritika je objavljena u "Slovenski Svet" br. 10. V Trstu, 25. maja 1894.

11) Južno-slovenske narodne popievke, I. knjiga, u Zagrebu 1878. – MJESTO PREDGOVORA, strana III-V.

[Bilješke 10. i 11. pripadaju tekstu objavljenom u "Sv. Ceciliji"; 1990. g. br. 3. str. 61.]

FOND "SV. CECILIJE"

U fond "Sv. Cecilije" uplatili su:

Fra Vlado Ereš, Singen	1.000 HRD
Fra Anto Garić, Zadar	500 HRD
N.N.	2.000 HRD
Vič. Marko Stanušić, Zagreb	3.000 HRD
Vič. Stjepan Markušić, Goričan	2.000 HRD
S. Anita Ferketin, Zagreb	500 HRD
Vič. Mile Ivančić, Jezercane	500 HRD
S. Kristijana Ajduković, Jelsa	500 HRD
Franjevački klerikat, Zagreb	500 HRD
N.N.	526 HRD
Prof. Beata Devčić, Zagreb	2.400 HRD

Velikodušnim darovateljima, koji u ovim burnim vremenima imaju ljubavi za glazbu, srdačno zahvaljujemo.